

ข้อเสนอแนะต่อการบูรณาการ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศในสาขาสาธารณสุข

เบญจวรรณ ธวัชสุภา
กองประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ กรมอนามัย

● หลักการและเหตุผล

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่างๆ อย่างกว้างขวาง องค์การสหประชาชาติได้จัดทำพิธีสารและข้อตกลงระหว่างประเทศ เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก รวมทั้งส่งเสริมการปรับตัวของระบบเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภาคสาธารณสุขเป็นสาขาหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้งอุบัติการณ์ภัยสุขภาพต่างๆ ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เช่น โรคติดต่อมาโดยแมลง โรคทางเดินอาหาร โรคจากความร้อน การบาดเจ็บและเสียชีวิต จากความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น ทั้งนี้ องค์การอนามัยโลกได้ตระหนักถึงภัยสุขภาพที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จึงเรียกร้องให้ประเทศสมาชิกดำเนินการแก้ปัญหาภัยสุขภาพดังกล่าว โดยเสนอแนะให้แต่ละประเทศจัดทำแผนการปรับตัวด้านสาธารณสุขจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และประเทศไทยได้ให้ความสำคัญเช่นกัน โดยกระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำร่างแผนการปรับตัวแผนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศด้านสาธารณสุข พ.ศ. 2561-2573 รวมทั้งปัจจุบัน เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2562 รัฐบาลไทยได้บรรจุเรื่องภัยสุขภาพจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นประเด็นยุทธศาสตร์ในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เพื่อขับเคลื่อนการแก้ปัญหาภัยสุขภาพจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดังนั้นจึงเป็นที่มาของข้อเสนอต่อการพัฒนางาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หาช่องทางการบูรณาการเรื่องการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เข้าสู่แผนงานสาธารณสุขในระดับต่างๆ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุข มีกรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ คือ กรมอนามัย และกรมควบคุมโรค โดยเป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการจัดทำร่างแผนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศด้านสาธารณสุข แต่ทั้งนี้ ยังมิได้บูรณาการกิจกรรมการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวด้านสุขภาพจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างเด่นชัด ทั้งในระดับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีของกระทรวงสาธารณสุข และแผนยุทธศาสตร์ของกรมอนามัย และกรมควบคุมโรค ทั้งนี้ มีช่องทางในการบูรณาการการปรับตัวฯ ในหลายช่องทาง คือ การบูรณาการในแผนงานและโครงการ คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ โครงการ GREEN & CLEAN Hospital โครงการบริหารจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการในพื้นที่เสี่ยง โครงการควบคุมป้องกันโรคติดต่อและไม่ติดต่อ เป็นต้น ซึ่งโครงการเหล่านี้บรรจุอยู่ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านสาธารณสุข และเชื่อมโยงกับแผนยุทธศาสตร์สาธารณสุขจังหวัดอยู่แล้ว การบูรณาการการปรับตัวด้านสุขภาพจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเข้าสู่แผนยุทธศาสตร์ของกรมอนามัย มีช่องทางได้ในหลายมิติโดยเฉพาะ โครงการ GREEN & CLEAN Hospital และโครงการบริหารจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการในพื้นที่เสี่ยง ในส่วนกรมควบคุมโรคสามารถบูรณาการเข้าสู่แผนยุทธศาสตร์ 20 ปี ด้านการควบคุมและป้องกันโรค รวมทั้งแผนเฉพาะด้านอื่นๆ เช่น แผนงานระบาดวิทยา แผนงานโรคติดต่อ เป็นต้น

● บทวิเคราะห์/แนวความคิด/ข้อเสนอ

- 1) แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ได้ระบุปัญหาภัยสุขภาพจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และผลการวิเคราะห์พบว่าปัจจุบันทั้งแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี กระทรวงสาธารณสุข รวมทั้งแผนยุทธศาสตร์กรมอนามัย และกรมควบคุมโรค ยังมิได้บูรณาการประเด็นดังกล่าวเข้าสู่แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี และแผนปฏิบัติการประจำปีของหน่วยงาน จึงมีข้อเสนอให้กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กรมอนามัย และกรมควบคุมโรค วิเคราะห์และจัดทำแผนงาน โครงการ เป้าประสงค์ และตัวชี้วัดที่บูรณาการประเด็นปัญหาภัยสุขภาพจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพื่อสนองตอบแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ดังกล่าว ภายในปีงบประมาณ 2563
- 2) แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ระบุแนวทางการพัฒนาและสร้างระบบรับมือปรับตัวต่อโรคอุบัติใหม่และโรคอุบัติซ้ำที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ โดยพัฒนาโครงสร้างระบบสาธารณสุข เครือข่ายเตือนภัยและเฝ้าระวังโรคให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมประชากรกลุ่มเสี่ยงที่มีความอ่อนไหวต่อปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศ ต่อโรคอุบัติใหม่ โรคอุบัติซ้ำ การพัฒนาระบบสาธารณสุขสิ่งแวดล้อมและเวชศาสตร์ป้องกันทั้งระบบ นอกจากนี้ยังระบุความจำเป็นในการเสริมสร้างระบบสาธารณสุขและอนามัยสิ่งแวดล้อม และยกระดับความสามารถในการป้องกันโรคอุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ และสร้างความพร้อมของภาคีเครือข่ายในการรับมือกับภาวะฉุกเฉินจากโรคระบาดต่างๆ เน้นการพัฒนาบูรณาการระบบสาธารณสุขที่รับมือกับโรคอุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ ทั้งนี้ ประเด็นโรคอุบัติใหม่อุบัติซ้ำใน(ร่าง) แผนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศด้านสาธารณสุขยังไม่ชัดเจน ดังนั้น มีข้อเสนอกรมอนามัย ควรปรับปรุงและเร่งรัดการจัดทำแผนการปรับตัวฯ เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบเพื่อประกาศใช้ ภายในปีงบประมาณ 2563 ทั้งนี้เพราะแผนปรับตัวฯ ฉบับนี้ครอบคลุมการดำเนินงานในทุกมิติและมีความสมบูรณ์เพิ่มเติมจากประเด็นยุทธศาสตร์ระดับชาติดังกล่าว
- 3) การบูรณาการเรื่องการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศด้านสาธารณสุข ในกรณีที่กระทรวงสาธารณสุขยังไม่สามารถดำเนินการจัดทำเป็นแผนงานเน้นหนักเฉพาะได้ แต่อย่างไรก็ดี ยังคงสามารถบูรณาการเข้าสู่แผนงานและโครงการที่มีอยู่แล้วได้ โดยการเพิ่มกิจกรรมและตัวชี้วัดเพิ่มเติมในแผนงานและโครงการในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านสาธารณสุข และแผนปฏิบัติงานประจำปี ของในระดับกระทรวงที่เชื่อมโยงสู่จังหวัด และแผนยุทธศาสตร์ชาติและแผนปฏิบัติงานประจำปี ของกรมอนามัย และกรมควบคุมโรค ภายในปีงบประมาณ 2563

● ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กรมอนามัย และกรมควบคุมโรค ร่วมกันพัฒนาแนวทางการบูรณาการการปรับตัวด้านสุขภาพต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ในแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี ด้านสาธารณสุข และแผนยุทธศาสตร์ของกรมอนามัย และกรมควบคุมโรค ซึ่งสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสามารถใช้เป็นกรอบการดำเนินงานในการบูรณาการในระดับจังหวัดและท้องถิ่นต่อไป
- 2) คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตอำเภอ (พชอ.) ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญที่สามารถบูรณาการการปรับตัวด้านสุขภาพจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ สามารถผลักดันกิจกรรมการปรับตัวฯ ในระดับพื้นที่ ซึ่งจะเป็กิจกรรมเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานในระดับอำเภอ โดยเฉพาะอำเภอพื้นที่ที่มีความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

- 3) เกิดการบูรณาการการปรับตัวเข้าสู่โครงการ GREEN & CLEAN Hospital ซึ่งใช้โรงพยาบาลเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน และโครงการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการในพื้นที่เสี่ยง สนับสนุนให้จังหวัดและท้องถิ่นมีศักยภาพในการพัฒนาระบบเฝ้าระวัง รวมทั้งจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- 4) เมื่อมีการบูรณาการการปรับตัวด้านสุขภาพต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับกระทรวง สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด รวมทั้งเขตสุขภาพจะมีการปรับปรุงตามไปด้วย นอกจากนี้ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เช่น กลุ่มงานอนามัยสิ่งแวดล้อมและอาชีวอนามัย กลุ่มงานควบคุมโรค กลุ่มงานระบาดวิทยา สามารถพัฒนาชุดกิจกรรมหรือดำเนินงานเรื่องการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้

- **ตัวชี้วัดความสำเร็จ** ภายในปีงบประมาณ 2563

แผนงานและโครงการในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านสาธารณสุข และแผนปฏิบัติงานประจำปีของกรมอนามัย และกรมควบคุมโรค มีกิจกรรมและตัวชี้วัดที่บูรณาการเรื่องการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่เชื่อมโยงสู่ระดับจังหวัด นำไปสู่การบรรลุเป้าประสงค์ของแผนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศด้านสาธารณสุขที่เป็นรูปธรรม